

CONTRIBUȚII LA BIOGRAFIA ISTORICULUI BĂNĂȚEAN DR. ION SÎRBU

Au rămas încă unele părți necunoscute din mereu nevoiașa și zbuciumata viață a istoricului bănățean Ion Sîrbu din Rudăria — azi comuna Eftimie Murgu — de la nașterea căruia s-au împlinit 120 de ani la 19 februarie 1985.

Această stare de fapt își găsește explicația, mai întâi, în distrugerea bibliotecii sale de specialitate, formată din peste 3 000 de volume scrise în limbile română, germană, maghiară, italiană și engleză. Au dispărut toate manuscrisele operei sale, actele și corespondența sa.

La pierderea lor, așa cum menționa Petra Sîrbu, sora istoricului, mai pot fi adăugate și alte două „întimplări nefericite” care au avut loc în timpul vieții lui Sîrbu. Astfel, în tot timpul primului război mondial au ținut îngropate în grădina casei „sub nucul cel mare” spre a fi salvate de furia autorităților maghiare, câteva lăzi cu acte și cu multe volume din *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul* pe care le mai avea nevîndute. Multe „au mucurit și s-au distrus”. Sora lui, Petra ne mărturisește în amintirile sale: „În tot timpul războiului casa noastră a fost mereu controlată. Nenea era obligat să se prezinte zilnic la comună, dimineața și seara, la ora 8, ca dovadă că nu a dispărut. Jandarmii ungurești erau toată ziua și toată noaptea dinaintea casei noastre. Nimeni nu avea voie să intre la noi.”¹

Tot ea ne relatează și despre cea de a doua întimplare: „Știut este că Dr. Ion Sîrbu i s-au furat manuscrise de mare valoare în hotelul Dacia din Lugoj la 25 aprilie 1921, când i-au luat geamantanele cu tot din odaie. (...) Când s-au întors de la Paris² s-au dus direct la București și au lăsat documentele statului, apoi au venit acasă s-o vadă pe muma și pe surorile lui, că n-avea nici-o știre de la noi, că prin '19 și '20 nu îmblau scrisorile. (...)”

Apoi, după ce a stat acasă câteva zile, a plecat iar la București. Și-a luat geamantanele cu cărți și cu acte și mai avea manuscrisul lui *Mihai Vodă Viteazul, domnul Țării Românești*, volumul 3, pe care voia să-l tipărească, că era gata și mai avea și un costum de haine cumpărate la Paris, și s-au dus întâi la Lugoj, că fusese chemat la o conferință. Au

¹ Petra Sîrbu a scris aceste amintiri în anul 1954 la îndemnul strănepotului ei, Petru Creția, azi cercetător principal la Muzeul Literaturii Române din București.

² Ion Sîrbu a făcut parte din delegația română care a participat la tratatul de pace de la Versailles, (Trianon, 1920), ca expert în problema Banatului.

tras la hotel Dacia. A doua zi, când au sfinșit conferința și au ajuns la hotel, a constatat că dispăruseră și colegii de cameră și cele două geamantane ale lui“.

Nu cred că mai există în toată țara o personalitate de talia lui Ion Sîrbu, din a cărui operă să nu fi rămas nici o singură pagină scrisă de mîna lui, iar din corespondența sa să nu avem decît cîteva scrisori care se pot număra pe degetele ambelor mîini: cinci scrisori trimise Societății „Transilvania“ din București în anii 1889—1891, două scrisori adresate lui N. Iorga și publicate de Torouțiu în „Studii și documente de literatură“ vol. XII, București 1940, o scrisoare către părinți scrisă din Viena la 15 decembrie 1893 și alta către consăteanul său, învățătorul Olimpiu Rădulea, din 15 decembrie 1913, ambele donate de subsemnatul Muzeului de istorie din Reșița.

Materialele ce urmează aduc date noi care completează în bună parte biografia cunoscută pînă acum. Aproape toate le-am primit de la Petra Sîrbu, ultima supraviețuitoare a familiei, decedată în anul 1957.

Ion Sîrbu a absolvit Gimnaziul român-ortodox din Brașov în anul 1886. Aici a avut ca director pe Ștefan Iosif, tatăl poetului Ștefan O. Iosif și a fost coleg de clasă cu lugojanul A. C. Popovici. Împlinise 21 de ani cînd a terminat gimnaziul și a obținut testimoniul care se publică acum pentru prima dată:

„Testimoniu școlasticu. Sîrbu Ioanu de religie gr. or. din Rudăria comitatul Caraș-Severin, în clasa a VIII-a la gimnaziulu mare publicu român“ de confesiunea ortodoxă orientală din Brașovu a meritatu pe semenstrelulu II-lea, anul școlar 1885/1886 atestatu calculu generalu Fôrte bine, Moraltatea bună. Atențiunea încordată. Diligența mare. Sporului în obiectele speciale obligate:

Religiunea: Fôrte bine;
 Limba Latină: Fôrte bine;
 Limba Română: Fôrte bine;
 Limba Elenică: Fôrte bine;
 Limba Germană: Fôrte bine;
 Limba Maghiară: Fôrte bine;
 Istoria: Fôrte bine;
 Matematica: Fôrte bine;
 Geometrie: Fôrte bine;
 Istoria naturală: Fôrte bine;
 Fizica: Fôrte bine;
 Propedeitica filozofică: Fôrte bine;
 În obiectele relativ obligate: Limba franceză: Fôrte bine;

Forma exterioară a lucrărilor scripturistice, curată; numărul orelor reglese, 51 scuzate.

Dat în Brașovu la 9 iunie 1886.

ss). Ștefan Iosifu mp. directorul gimnaziului și prof. de Latină.

ss) Paulu Budiu mp. profesorul de clasă, de Elină și de Maghiară“.

În același an, deși era lipsit de mijloacele materiale necesare, Sîrbu a avut curajul să se înscrie la Universitatea din Iena „cu riscul de a mă expune pericolului de a peri de foame“ după cum singur va scrie după doi ani, într-o cerere adresată Societății „Transilvania“ din București.

Ca student la Facultatea de Istorie și filologie din Iena, a audiat un an cursurile predate de vestitul profesor de istorie Ottokar Lorentz.

În septembrie 1887 s-a transferat la Universitatea din Viena ca student anul II, însă nu a putut rezista nici aici lipsurilor materiale, fiind silit ca după semestrul I, la începutul anului 1888, să plece acasă la Rudăria unde va rămâne aproape doi ani, pînă în septembrie 1889 „fără să fi pierdut semestrele respective căci eram înscris la toate“.

De acasă s-a adresat în scris și personal Fundațiunii Gojdu din Oradea cu scopul de a obține o bursă de studii, dar fără nici o șansă deoarece din Banat numai Nicolae Popeia, episcopul Caransebeșului, a făcut parte din membrii reprezentanței Gojdu. A avut însă norocul să obțină un stipendiu de 400 lei pe trimestru de la Societatea „Transilvania“ din București înființată de Papiu Ilarian. La cererea respectivă a anexat și „un certificat de calicie“, eliberat de „antista comunală din Rudăria“.

Ion Sirbu a beneficiat de această bursă timp de 2 ani și 3 luni (1 octombrie 1889—31 decembrie 1891), primind în total 3 600 lei aur, o sumă destul de frumoasă. Cu acest ajutor pe care l-a considerat ca pe „un dar căzut din cer cu care m-a fericit mult onoratul comitet“, a reușit să termine anii doi, trei și patru, să ia „absolutoriu“ și spera că „voi putea prezenta și diploma probabil în noiembrie sau decembrie 1891“.

Nu s-a putut ține de cuvînt deoarece după primirea ultimei rate a bursei începe iar să se zbată cu lipsurile materiale din care cauză nu-și poate publica nici lucrarea de doctorat: *Matei Vodă Băsărabas, politica externă*, apărută abia în anul 1899. Această întârziere a avut însă și o latură pozitivă asupra conținutului ei „fiindcă în acest timp descoperind adeseori materiale nouă, multe capitole au trebuit prelucrate fundamental“.

Tot în anul 1899, după tipărirea acestei lucrări la Leipzig, Ion Sirbu „acest bărbat strălucit din localitatea Rudăria“ a obținut diploma de doctor în filozofie a Universității din Viena, act inedit pe care îl publicăm în continuare:

Q. F. F. P. Q. S.
SUMMIS AUSPICIIS
AUGUSTISSIMI IMPERATORIS AC REGIS
FRANCISCI IOSEPHI I
IN UNIVERSITATE LITTERARUM VINDOBONENSI
NOS
AEMILIUS
NOBILIS SCHRUTKA DE RECHENSTAMM

Iuris utriusque doctor processus civilis austriaci professor publicus ordinarius eques ordinis austriaci coronae ferrese cl. III

H.T. UNIVERSITATIS RECTOR
DAVIDUS HENRICUS MÜLLER

Philosophiae doctor linguarum semiticarum professor publicus ordinarius caes. academiae scientiarum Vindobonensis socius

ORDINIS PHILOSOPHORUM H. T. DECANUS
LEO REINISCH

Philosophiae doctor linguae Aegyptiae professor publicus ordinarius imperatoris Austriae a consiliis aule eques ordinis coronae ferrese cl. III academiae scientiarum Vindobonensis socius

Promotor vitae constitutus

in

virum clarissimum

IOANNEM SÎRBU

o Rudaria in Hungaria orindum

Postequam et dissertatione cui inscribitur „Mateiu Vodă Basaraba's auswartige Beziehungen 1632—1654. Erster theil, Bis 1637 et examinibus legitimis laudabilem in historie doctrinam probuit.

Doctoris philosophiae nomen et honores iura et privilegia.

Contulimus in eiusque rei fidem hance litteras universitatis sigillo sancindas curavimus. Vindobonae die XV m. februarii MCMI.

ss./ *Schrutka*

ss./ *Müller*

ss./ *Reinisch*

În ultimul deceniu al secolului trecut, între absolvirea universității și obținerea titlului de doctor în filozofie, Ion Sîrbu venea adesea la Rudăria, dar bătrînul său tată, născut în anul 1833, urmărea în taină ocazia de a-l putea stabili definitiv acasă unde patru femei, mama și trei surori, vedeau în el singurul sprijin al bătrîneții lor.

O rază de speranță în acest sens a apărut în anul 1897 cînd Ion Sîrbu s-a lăsat ales ca președinte al Comitetului parohial din Rudăria care ținea ședințe lunare. Acest comitet administra două fonduri comunale, fondul bisericesc de 13 000 florinți și fondul Școlii vechi de 29 000 florinți. Ambele fonduri creșteau anual cu dobînda de 5% încasată pentru împrumuturile date sătenilor. Aci va găsi și Ion Sîrbu ajutorul bănesc necesar publicării lucrării sale de doctorat, așa cum rezultă din protocolul proceselor verbale pe anii 1897—1903 scrise chiar de el, din care cităm:

„Protocolul ședinței a 11 extraordinare. Proces verbal încheiat în ședința comitetului parohial din Rudăria ținută la data de 25 martie 1898 st.v. în cancelaria comunei bisericești sub președinția lui Ion Sîrbu. Constatîndu-se majoritatea celor prezenți adică 31 membrii de comitet, lipsesc 9, președintele deschide ședința la 8 ceasuri dimineața. La ordinea zilei sînt mai multe cereri de împrumut:

1. Paraschiva Rădulea nr. 42 cere un împrumut de 30 fl. neîntabulați votează contra D. Dobren, primarul Clemente Dobren și Iacob Anton. Ceilalți unanim pentru. Se votează 20 fl.

2. Gheorghe Marcea cere 50 florinți. Se acordă.

3. Ion Crașovan 20 de florinți neîntabulați. Toți pentru.

4. Gheorghe Crașovan cere 50 florinți. Toți contra.

5. Ioachim Dobren, cere cărțile de boi zălogite pentru datoria de 100 fl. ca să-și vîndă boii. Toți pun condiția să împace 50 fl. din datorie și cărțile se vor da.

6. Vichentie Ghimboasa cere 30 florinți. Nu se aprobă.

7. Lazăr Vlădia nr. 249 cere 25 fl. Se aprobă.

8. Andrei Petrici cere destabilizarea unei parcele de pămînt, din bancă, pe care vrea să o vîndă. Nu se aprobă.

9. Andrei Crașovan cere 40 florinți. Toți pro.

10. Ion Crăciun cere 10 fl. Nu se aprobă.

11. Dionisie Suta roagă ca interesele cu care datorează pînă acum pentru capitalurile luate cu împrumut să se capitalizeze. Se acordă.

12. Președintele Ion Sirbu cere un împrumut de 600 florinți cu îndatorirea ca întreaga familie să subscrie obligația și la caz că nu i-ar putea întoarce în timp de 6 luni, să-i întabuleze și să-i întoarcă cu țiriite. După aceasta președintele se retrage din cancelaria lăsînd comitetul să hotărească liber asupra cererii sale. I se votează unanimitate și se îngăduie ca banii aceștia să se scoată de la o casă de păstrare din banii fundației școlii vechi.

Nemaifiind alte la ordinea zilei ședința se încheie către orele 10.

Rudăria la 25 martie 1898 ss). Ion Sirbu președinte, ss) D. Sirbu notar, Pavel Popovici și Dănilă Imbrescu, membri.

În ultima zi din acest an Ion Sirbu primește o recompensă de 150 fl. tot prin hotărîrea comitetului așa după cum o găsim consemnată în procesul verbal din ziua respectivă:

„Proces verbal încheiat în ședința comitetului parohial din Rudăria ținut la data de 31 decembrie 1898 st.v. Constatîndu-se majoritatea de față președintele deschide ședința la ora 5 după amiază.

La ordinea zilei sînt cîteva cereri de împrumut. Înainte de a intra în ordinea de zi cere cuvîntul locuitorul Pavel Popovici, membru în comitet, care arată că împreună cu mai mulți membrii propune să se voteze o răsplată de 150 fl. din fondul școlar avînd în vedere osteneala ce și-a dat domnul Ion Sirbu întru mîntuirea acestei fundații a noastre, mergînd pînă la Viena. Toți cei de față votează în unanimitate. Ședința se încheie urmînd ca cererile de ajutoare să fie discutate după Anul nou. Rudăria la 31 decembrie 1898. ss). Ion Sirbu președinte, ss). D. Sirbu Notar.³

Tot în acest registru se găsesc și alte trei procese verbale legate de o frumoasă acțiune inițiată de Ion Sirbu.

Proces verbal încheiat în ședința comitetului parohial din Rudăria ținută la data de 15 februarie 1897 st.v. în cancelaria comunală, La ordinea zilei situația fondului școlar și cereri de împrumuturi.

1. Președintele ia cuvîntul și arată că în anul 1895 s-a primit un ordin din partea preturicii de la Bozovici prin care ne făcea cunoscut că Ministerul de Interne din Budapesta a dispus ca Fundația școlară să fie predată statului. Împotriva acestei măsuri comitetul a înaintat o plîngere la Ministerul Învățămîntului din Budapesta, dar ea a fost respinsă cu ordinul nr. 51871/1896. Propune ca pe lîngă încercarea de refuzul predării banilor, pe temeiul că averea nimănui nu se poate lua prin ordinațiuni ministeriale, ci numai prin lege ori sentința judecătorești, pe calca justiției, cel mai nimerit paș ar fi o petițiune la Maiestatea Sa și o deputațiune care să predea această petițiune cerînd audiență la împărat. Propunerea se primește cu unanimitate de toți membrii prezenți și se hotărește o deputațiune de trei inși care să și aleg în persoana președintelui Ion Sirbu, Martin Vlădia (Voacnăru) și Dionisie Suta (Cociașu), membrii în comitet. În acest scop se stabilește în unanimitate ca speșele de călătorie pînă la Viena să nu treacă de 60 de florinți de fiecare persoană. (...).

³ Extras din *Protocolul proceselor verbale al ședințelor comitetului parohial, pe anii 1897—1903*, consultat cu bunăvoința administratorului oficiului parohial din comuna Eftimie Murgu, Valeriu Stroca, căruia îi mulțumim din nou și cu această ocazie.

2. La punctul 2 din ordinea de zi e rugarea lui Dionisie Suta nr. 91 ca comuna bisericească să-i cumpere pămîntele pe cari judecătoria le-a scos la licitație cu prețul pretențiunii avocatului Novac din Bozovici în numele clientului său Ștefan Vlădia, adică cu prețul de 152 fl., plus ce cheltuieli de judecată ar mai veni, cu condițiunea ca să-i lase libertatea păgubașului de a-și răscumpăra acele pămînte prin plățirea în rate a sumei ce se va fi cheltuit și interesele corespunzătoare. Avîndu-se în vedere primejdia de care e expus rugătorul, comitetul și epitropia, afară de D. Dobren și I. Popovici, se învoiesc, în cazul că imobilele respective nu va mai fi întabulate și aiurea și se va putea face contractul de vînzare fără nici o pagubă pentru comuna bisericească. ss) I. Sîrbu.

În următoarele două procese verbale ni se arată rezultatul călătoriei efectuate la Viena:

„Protocolul ședinței a III extraordinară a comitetului parohial din Rudăria, ținută sub președinția lui Ion Sîrbu, marți 4 martie 1897. Mai întîi se citește protocolul ședinței din 15 februarie și se autentifică. Tre-cîndu-se la ordinea de zi președintele aduce la cunoștință despre mergerea în deputăție la Viena, care a fost pînă la Pesta, iar de acolo au trebuit să se întoarcă acasă deputațiunea, aflînd din norocire că Maiestatea Sa tocmai atunci a fost plecat la Cap Martin să viziteze pe Maiestatea Sa împărăteasa, fără ca aceasta să se fi știut mai dinainte. În călătoria asta a cheltuit deputațiunea 52 fl. care se aprobă în unanim. Cu privire la îndeplinirea acestei misiuni la Maiestatea Sa, comitetul, la propunerea președintelui e invitat să o îndeplinească cînd va socoti de bine și pentru a nu ieși din buget, să meargă numai doi inși și anume pe lîngă D-sa, mai bun este tot moșul Martin Vlădia (Voacnăru), pentru bătrînețele sale și decorațiile militare ce le are. Petițiunea și adevărîța să se scrie și is-călească însă odată ca să fie data mai proaspătă. Se mai hotărăște să se aboneze pe o lună foaia „Neue Freis Presse“, din bugetul fundației școlii, pentru a se putea ști cînd se întoarce împăratul la Viena.

La ordinea zilei se acordă următoarele cereri de împrumut: 1. Loghin Șuta 100 fl., 2. Grigorie Șuta 50 fl., 3. Iosif Otiman 30 fl., 4. Ioachim Dobren 100 fl., 5. Dumitru Sîrbu roagă să i se amine plățirea datoriei de 30 fl. de la 1 mai pînă la 1 septembrie astfel ca să i se dea cartea de pensiune depusă zălog la epitropia parohială, ca să-și poată scoate la prima aprilie pensia, avînd de luat 24 fl. pe 4 luni. Fiind 11 voturi pentru și 9 contra i se aprobă. ss I. Sîrbu președinte, D. Didraga membru“.

„Protocolul ședinței a VI-a extraordinară ținută la 11 mai 1897 sub președinția lui Ion Sîrbu. Constatîndu-se majoritatea ședința se deschide la 8 ceasuri dimineața. La ordinea zilei:

1. Raportul președintelui Ion Sîrbu despre umblarea sa la Viena împreună cu membrul din comitet Martin Vlădia. Comitetul ia cu plăcere la cunoștință povestirea președintelui Ion Sîrbu despre reușita cererii de audiență la Maiestatea Sa și osteneala ce și-a dat într-un mîntuirea fundației școlare. După chibzuite pașuri făcute în cancelaria de cabinet, deputațiunea comunei noastre a fost primită la 28 aprilie/10 mai în audiență la împărat. Maiestatea Sa a luat în mîinile sale petițiunea, a ascultat cu aprobare cuvîntarea domnului Ion Sîrbu despre dorința comunei noastre de a-și păstra fundațiunea și dreptul ce îl are asupra acestei frumoase averi a noastre.

Comitetul aprobă cheltuielile făcute de deputație în sumă de 156 fl. hotărînd ca plusul de 25 fl. și 1 fl. porto pentru o telegramă, cu care s-a trecut peste suma preliminară pentru acest scop, să fie acoperite din o parte a sumei destinată pentru plata casarilor și din spesele neprevăzute a fundațiunei Scoalei vechi, fiindcă la pozițiile numite erau pri-sosuri.

2. Tot cu această ocazie se stabilește ca răsplată pentru epitrop Ion Popovici 60 fl. din fundațiunea școlii și 5 fl. din fundațiunea bisericii. Se aprobă următoarele cereri de împrumut: George Șuta 80 fl., Meilă Rădulea 60 fl., Damaschin Crașovan 30 fl., Pro pentru toți. ss). I. Sîrbu președinte, ss). D. Sîrbu notar și D. Imbrescu, membri“.

Referindu-se la rezultatele audienței la împăratul Franț Iosif, sora doctorului Ion Sîrbu, Petra, a scris în amintirile sale: „De la Viena au venit acasă cu decretul împărătesc în mină, că să nu se atingă nimeni de banii fundației, să rămînă de folos oamenilor și să se întrebuițeze la ce vor avea nevoie și așa s-au făcut drum pe vale, care e de mare folos și acum și s-au făcut și școala nouă din sat tot cu acei bani“.

După cîteva căutări la Biblioteca Centrală de Stat din București am reușit să copiez o scrisoare din 10 noiembrie 1909 a lui A. C. Popovici (1863—1917) către Valeriu Braniște în care este vorba de alegerea unui episcop de Caransebeș, la sinodul eparhial din 1 decembrie 1909. Iată textul inedit al acestei scrisori:

„Viena, 10 noembrie 1909. Dragă Valeriu

Nu știu se gînduri aveți cu privire la alegerea de episcop în Caransebeș. Ca bănățean și ca român port și eu un viu interes pentru această alegere. Cred că nu-mi vei lua în nume de rău dacă țin să mă adresez ție și să-ți atrag atenția asupra singurului candidat posibil — din punct de vedere al politicii de *mine*. Este o părere pe care tu o vei judeca, da despre care țin că e profund întemeiată în relațiile noastre reale de acasă și în raporturile de aici, de unde ne poate veni schimbarea pe care toții o dorim.

Aveți mulți candidați dar mi se pare că tocmai pe cel mai vrednic prin cultura sa europeană, istorico-politică și prin energia sa de muncă, l-ați uitat și-l uitați pentru vechiul motiv că e proroc în patria lui, pentru că cei ce-l cunosc nu-l cunosc decît superficial, după aparențe înșelătoare. Vroi să vorbesc de Dr. Ion Sîrbu, Orișicare ar fi opiniile pripite a celor mărunți care nu-l cunosc — eu îl cunosc din liceu — orișicare ar fi dificultățile ce li se vor pîrînd unora și altora, eu cred că e o datorie pentru bănățeni să scoată pe acest om de extraordinară valoare la iveală și să-i dea puțința de a lucra precum puțini vor fi puțînd să lucreze. Nu vă grăbiți cu alți candidați și să nu credeți pe cei ce vă spun că Sîrbu n-ar avea șanse de a fi confirmat. Le are cel puțin în aceeași măsură în care le au și alții „posibili“.

Am ținut să-ți comunic această părere și regret că nu ți-o pot motiva cu grai viu, căci nu mă îndoiesc că ai fi de acord cu mine oricît de „stranie“ s-ar părea această candidatură celor ce nu-și dau seama că n-avem ce face cu episcopi cu vederi provinciale, ei că mai ales de aici înainte ne trebuiesc oameni cu vederi largi, întemeiate pe istoria desvoltării

neamului nostru. Cu prieteneshi îmbrățișări al tău devotat Dipsi (unul din pseudonimele lui Aurel C. Popovici n.a.) IX, Hotel Regina".⁴

Legile școlare din 1879 și 1907 care au fost aplicate în statul austro-ungar pînă la destrămarea lui în decembrie 1918, urmăreau cu perseverență „maghiarizarea copiilor noștri, pe spesele noastre, provocînd prin aceasta un popor pașnic și liniștit la ură și la revoltă”.⁵

În zadar a militat generalul Traian Doda, omul care timp de 13 ani consecutivi (1874—1887) a fost ales de 6 ori, în circumscripția electorală Caransebeș, ca deputat român în Dieta din Budapesta, să obțină aprobarea pentru înființarea unui gimnaziu românesc în fosta graniță militară bănățeană. În acest context memoriul inedit întocmit de Dr. Ion Sirbu în calitatea lui de fost deputat trimis de circumscripția electorală din Caransebeș, în primul parlament al României întregite, prin care solicită realizarea acestui vechi deziderat al înfăptuirii unei școli medii la Bozovici, demonstrează o deosebită încredere neclintită în statul român.

„Onoratlui minister al Instrucțiunei Publice, București.

Subsemnatele comune din Plasa Bozovici, Județul Caraș-Severin, cu profund respect venim a înainta în numele populației din această plasă următorul M e m o r i u :

Înfăptuindu-se visul secular al Unirii tuturor romanilor într-un singur stat român independent, comunele neaoșe românești din acest leagăn al românismului, cu inimile învăpăiate de dorul slavei strămoșești, ne luăm voie a ruga On. Minister al Instrucțiunei Publice să binevoiască a dispune deschiderea unei școli secundare în Bozovici.

Motivele care ne determină a cere cu deplină încredere înființarea unei stare școale, sînt următoarele:

A. Subsemnatele comune simțind nevoia luminării sufletelor noastre, au cerut în nenumărate rînduri de la guvernul unguresc de tristă amintire, deschiderea unui asemenea institut în Bozovici, dar cererile noastre cu volnicie au fost respinse, ceea ce se înțelegea atunci din tendință de supremație brutală a fostei stăpîniri maștere pentru noi.

B. Plasa Bozovici a avut în trecut și are și de prezent sub administrația ei 19 comune rurale, cu o populație de 40 000 de locuitori, îndepărtate fiind de liceul din Caransebeș cu 160 km, și de școala civilă comercială din Orșova ca și de liceul din Oravița cu 100 km., fără comunicație de tren.

C. Interesele populației, dar mai virtos interesele de ordin superior ale statului, reclamă în mod imperios deschiderea acestui institut de creștere intelectuală și morală, (...). Ținem să accentuăm că acest institut cultural ar putea să fie frecventat și de fiii comunelor mai îndepărtate, de-a lungul Dunării, Berzasca, Liubcova, Gârîna, Gornea, Sichevița, Padina Matei, Coronini, Moldova Nouă, Cărbunari și Stinăpări cari din punct de vedere al poziției geografice sînt și mai îndepărtate de școalele menționate.

⁴ Biblioteca Centrală de Stat din București, *manuscrisul nr. 23 200*.

⁵ Dintr-o lungă *Interpelațiune* înaintată de Scaunul școlar al comunei Gîrbovăț, Județul Caraș-Severin, în anul 1912, către „Congregațiunea comitatului Caraș-Severin, Ilustrisimea Domnule Comite suprem! Onorată congregațiune”. Act în colecția autorului.

D. În această regiune nu sînt pămînte de mină moartă, proprietăți mari și latifundii, care s-ar putea expropria în interesul populației lipsite de pămînt, nici industrie care ar putea asigura existența materială a multora, deși pămîntul este binecuvîntat prin bogății naturale ca minerale și cărbuni, ce prin cercetări s-au descoperit, fiind populația deasă abia 30 ari cade pre un suflet.

E. Numărul oamenilor fără ocupație se înmulțesc zilnic ceea ce constituie un pericol pentru siguranța cetățenilor pașnici.

F. Motivul cel mai ponderos care ne îndeamnă este că tineretul acestei populații a rămas și rămîne încă și astăzi necultivat și fără folos real pentru propășirea intelectuală, morală, comercială, industrială, a neamului nostru. Dacă însă, în centrul acestei regiuni s-ar înființa școala cerută, mulți fii de țărani, — aducîndu-le părinții merinde de acasă — s-ar dedica științei, devenind cu timpul bărbați folositori Patriei și societății, validîndu-se în diferite ramuri ale vieții publice.

G. Știînd că statul are a se lupta acum pentru refacerea sa pe toate terenurile vieții cu enorme greutăți financiare, amintim că edificiul corespunzător acestui institut cultural ar fi Cazarma din Bozovici, la fel construită ca cea din Caransebeș, însă în era confiniului militar grăniceresc, prin munca comună a populației din această plasă.

În fostul imperiu austro-ungar acest edificiu avea menirea unei școli militare inferioare germane, care a și funcționat aici timp de aproape 100 de ani, pregătînd mulți ofițeri pentru armata austriacă, din care foarte mulți au ajuns cinste neamului ca Generalul Traian Doda, Guran, Bihoi, Eftimie Murgu, etc. etc. Statul este deci scutit să apeleze și să spezeze pentru un edificiu nou, avînd a se îngriji numai de aranjamentul intern și de angajarea puterilor didactice.

Rezumînd motivele mai sus înșirate care îndreptătesc cererea noastră, cerînd sprijinul eficace al Onoratului Minister de Instrucțiune Publică în nădejdea ca, cu începerea anului școlar viitor 1922—1923, ni se va putea realiza dorința deschizîndu-se prima clasă al acestui institut, rămînem ai Onoratului Minister al Instrucțiunii Publice.

25 noiembrie 1921.

Umiliți rugători: preot Dr. Ion Sîrbu din Rudăria.

Preot Nicolae Novacovici și învățător Nicolae Bololoi din Gîrbovăț.
Nicolae Teodorovici și Teodor Chirileanu, învățători Bozovici.

Ioan Bojinca învățător Prilipeț. (...)⁶

(Partea de jos a memoriului este ruptă.)

Ca urmare de unor plîngerii repetate adresate în scris de Petra Sîrbu cu privire la starea bibliotecii fratelui ei, reclamanta primește următorul răspuns:

„Republica Populară Română, Prezidiul Marii Adunări Naționale, Cabinetul președintelui, nr. 161, către Petra I. Sîrbu, comuna Rudăria, regiunea Timișoara.

Din dispoziția tov. Președinte Dr. Petru Groza, vă facem cunoscut că Sfatul popular al regiunii Timișoara a luat măsuri pentru îndreptare:

⁶ Pe baza acestui memoriu s-a înființat un gimnaziu în Bozovici, în toamna anului 1923 și a funcționat, cu puțină întrerupere, pînă la reforma învățămîntului din 1948, gimnaziu care a devenit pe parcurs Liceul agro-industrial, Eftimie Murgu, denumire sub care funcționează și astăzi.

— predarea întregii arhive și a bibliotecii către Muzeul Regional din Timișoara ca bun comun și de valoare istorică.

— Urmează ca celelalte lucruri care vi s-au luat să vă fie restituite, comunicându-ne dacă le-ați primit, indicând eventual o listă a lucrurilor neprimite, în afară de bibliotecă din care o parte s-a distrus, spre dauna științei noastre. Directorul Cabinetului ss) I. Vrabie, Sigiliul Prezidiului Marii Adunări Naționale⁶.

La data de 10.III.1954 Petra Sîrbu se adresează Prezidiului Marii Adunări Naționale, Cabinetul Președintelui, București.

„La adresa Dvs. nr. 161 din 1 februarie 1954, vă aduc în primul rînd mulțumirile mele calde pentru dreptatea ce mi-a fost făcută prin hotărîrea Domnului Președinte Dr. Petru Groza de a cinsti memoriu Dr. Ion Sîrbu, defunctului meu frate decedat în anul 1922, savant istoric, care a muncit toată viața pe tărîmul științei istorice românești (...).

Cu multă părere de rău trebuie să vă comunic că în ceea ce privește valoroasa bibliotecă istorică rămasă de pe urma defunctului meu frate, cu durere în suflet vă comunic că aceasta și azi se găsește, — ce n-a fost pierdut prin împrumutare, sau prin dăruire diferiților oameni din sat — tot la comună într-o cameră neîncuiată. (...)

Trăiască Republica Populară Română!

Trăiască Prezidiul Marii Adunări Naționale!

ss)Petra I. Sîrbu

După decesul ei survenit în anul 1957 s-a pierdut definitiv orice urmă a cărților din această bibliotecă.

Prea puțin sînt cei care știu că I. Sîrbu, cunoscut în general ca istoric, a avut încă din tinerețe și unele preocupări de literatură și de filologie. Între hîrțile rămase de la el am avut ocazia să citesc cîteva cînturi pe care le tradusesse din Infernul lui Dante. Tot în biblioteca lui am mai găsit și trei poezii scrise în 1888, pe cînd avea 23 de ani, din care două le-am publicat cu altă ocazie⁷.

În 1799 exact cu un secol înaintea acestor preocupări ale lui Sîrbu, cărășanul Paul Iorgovici, cel care colindase deja toată Europa, a lăsat urmașilor săi un prețios îndemn: „Acestora sîrguința și tu urmează și din cuvintele limbii românești, cele de rădăcină, sugă cu acul minții tale, ca albina din flori, cuvinte spre înfrumusețarea limbii române⁸.

Îndemnul lui a fost preluat cu elan de toți cărturarii compatrioți săi din comitatul Caras-Severin, Eftimie Murgu, Damaschin Bojinca, Constantin Diaconovici Loga, Simion Manguica, Atanasie M. Marienescu ale căror contribuții lingvistice din secolul trecut sînt bine cunoscute.

Ion Sîrbu era la curent cu opera lor, dar consacrîndu-se cercetărilor istorice, începuturile sale filologice s-au încheiat odată cu sfîrșitul secolului trecut, soldîndu-se cu întocmirea a 464 fișe cu cuvinte din graiul rudărenilor, mai ales auzite de la „muma“ lui Floarea, care era analfabetă.

În fiecare fișă, pe lîngă înțelesul cuvîntului respectiv, Sîrbu a propus și etimologia lui citînd diverși scriitori străini și români ca de exemplu: savanții filologi francezi Louis Quicheret (1799—1884) și August Emile

⁷ Vasile Nemiș, *Despre satul lui Eftimie Murgu*, Editura „Litera“, București, 1981, p. 87—88.

⁸ Paul Iorgovici, *Observații de limba românească*, Timișoara, Ed. „Facla“, 1979, p. 81.

Picot (1844—1918) pe care-i avea în biblioteca sa, poetul latin Caius Lucilus (180—102) Sach Vilotte, Flugentius Planciades, Miron Costin, Ispirescu, Hajdeu, Eminescu, Urechia, ș.a.

În sfârșit, iată și câteva precizări cu privire la ultimele zile ale lui Ion Sîrbu, decedat când avea 57 ani, precizări scrise de sora sa în memoriul despre care am mai amintit:

„După ce a cinat în seara zilei de 17/30 martie 1922 la restaurantul Central din București, l-au și cuprins durerile și cu trenul de noapte a și plecat acasă în Banat. Acasă s-a îmbolnăvit și mai rău.

Am adus imediat pe doctorul Hohoi de la Bozovici, care n-a priceput ce are. Pe urmă l-am adus pe doctorul Popasu, cel mai bun doctor din Caransebeș, cu care se cunoștea de la Viena, și el a constatat ce are, dar nu a mai putut să-l ajute.

Cu toate acestea am adus și pe prietenul lui Dr. Bitulescu din București, care au spus că toate sînt prea tîrziu; trebuie să fi rămas la el la București, să-l îngrijească, că poate l-ar fi putut salva⁴.

În certificatul oficial de deces consemnat în registrul de stare civilă de la fostul notariat din Bănia⁹ — comună de care depindea atunci și Rudăria — la cauza decesului lui Ion Sîrbu este menționat: „bolnav de tifos exantematic“, boală foarte răspîndită în timpul și imediat după primul război mondial.

VASILE NEMIȘ

CONTRIBUTION À LA BIOGRAPHIE DE L'HISTORIEN DU BANAT DR. ION SÎRBU

(1865—1922)

(Résumé)

Dans cet ouvrage l'auteur nous présente des actes et des documents inédits.

Les premiers se rapportent à la période des années 1886—1901, pendant laquelle Ion Sîrbu a fréquenté les cours de la Faculté de philosophie de l'Université de Iena et de Viena, — et aux gênes qu'il a subies jusqu'à la fin des études et l'obtention du doctorat.

Les autres sont des documents personnels, visant différents aspects de son activité.

Ils démontrent la puissante influence des difficultés matérielles et familiales exercitées sur sa vie et sur son oeuvre.

Ainsi, il n'a réussi à réaliser que deux ouvrages, édités en 1899 et 1904, et puis il a été obligé à se retirer à Rudăria, — aujourd'hui Eftimie Murgu de Caraș-Severin —, son village natal, et à continuer sa vie en modeste prêtre de campagne.

Malgré cela Ion Sîrbu est maintenant considéré comme le meilleur historien roumain de l'époque pendant laquelle ont régné les voïvodes Michel le Brave et Matei Basarab.

⁹ Arhiva Sfatului popular al comunei Bănia, Județul Caraș-Severin, Protocolul răposaților pe anul 1922, p. 9.